

Nr 168.

Ankom till riksdagens kansli den 11 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utbyggnad av samt anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar.

(1:a avd.)

1:o) **Utbyggnad av vissa fabriker och anläggningar.** I propositionen nr 163 har Kungl. Maj:t (bilaga 9, punkt 1, sid. 45—60 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1943) föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av vissa fabriker och anläggningar å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Under förevarande punkt har departementschefen anmält vissa av försvarsväsendets verkstadsnämnd framställda medelsäskanden för genomförande av nyanläggningar och ombyggnader vid nämnden underställda fabriker.

Under verkstadsnämnden sortera för närvarande följande fabriker och anläggningar, nämligen ammunitionsfabrikens avdelningar å Marieberg, i Karlsborg och Karlstad, Åkers krutbruk, Karl Gustafs stads gevärsfaktori, centrala torpedverkstaden ävensom vissa fabriker för tillverkning av gasmasker och rökmateriel. Av dessa fabriker är den i Karlstad under utbyggnad.

Av i ärendet lämnad redogörelse framgår, att en av 1939 års riksdag beslutad utflyttning av ammunitionsfabriken å Marieberg till Karlstad i viss utsträckning genomförts, att härför av riksdagen anvisats tillhoppa 4,292,900 kronor samt att för ändamålet disponerats ytterligare 600,000 kronor, eller tillhoppa 4,892,900 kronor. Ett planenligt fullföljande av utflyttningen, för vilken totalkostnaden beräknats till 17,100,000 kronor, skulle sålunda, räknat efter prisläget 1939, draga en ytterligare kostnad av i runt tal 12,200,000 kronor.

De förslag till nyanläggningar och ombyggnader, som försvarsväsendets verkstadsnämnd nu framlagt, beröra samtliga nämnden underställda fabriker med undantag av centrala torpedverkstaden. Nämnden har därvid alltjämt räknat med ett fullföljande av den av riksdagen beslutade utflyttningen av ammunitionsfabriken å Marieberg.

Rörande den principiella innebörden av verkstadsnämndens förslag må följande framhållas.

Redan i skrivelse den 11 april 1942 underställde verkstadsnämnden Kungl. Maj:ts prövning bland annat frågan om vidtagande av vissa organisatoriska förändringar med avseende å en del av de nämnden underställda fabriker, ävensom om utförande av vissa större anläggnings- och utrustningsarbeten vid dessa fabriker. I anslutning härtill framhöll nämnden, bland annat, följande.

Nämnden ansåge nu nödvändigt att föreslå genomförande av vissa mera genomgripande organisatoriska förändringar samt sådana större anläggningsarbeten och anskaffningar, som vore nödvändiga för uppfyllande av moderna tekniska och ekonomiska krav samt de fordringar på tillverkningskapacitet, som uppställdes i den föreslagna nya försvarsordningen. Den erforderliga omorganisationen borde eller kunde emellertid icke genomföras på en gång. Verkstadsnämnden hade ansett det angeläget att, innan förarbetena för erforderliga organisationsförändringar och anläggningsarbeten vidare fortskred, underställa Kungl. Maj:t principerna för den tilltänkta organisationen samt, på grundval av vad som på utredningens dåvarande ståndpunkt kunde bedömas, de föreslagna anläggningarnas omfattning och härav betingade kostnader samt slutligen förslag till riktlinjer för fabriksdriften.

Efter att ha lämnat en redogörelse för fabrikerens uppgifter i den tilltänkta organisationen ävensom för fabrikerens framtida interna organisation och vissa därmed sammanhängande personalfrågor anförde verkstadsnämnden beträffande de erforderliga anläggningsarbetena och anskaffningarna bland annat följande.

Anläggningarna vid de nämnden underställda äldre fabriker vore i stor utsträckning omoderna och olämpliga samt i vissa fall ur brand-, explosions- och luftskyddssynpunkt ytterst riskabla. Lokalerna vid flera fabriker vore för små, och på flera håll hade betydande utrymmen tills vidare måst förhyras. Maskinutrustningen hade däremot under de båda sista åren i hög grad förbättrats och utvidgats, men lokalförhållandena hade hindrat dess effektiva utnyttjande. Det vore därför nödvändigt att snarast möjligt verkställa betydande nybyggnader vid en del fabriker samt sanera och ombygga de gamla anläggningarna, vilka senare arbeten med hänsyn till anläggningarnas nuvarande skick i stor utsträckning måste få karaktären av hel nybyggnad. Den utredning, som hittills utförts inom nämnden rörande utrustnings- och byggnadsbehov för fabriker, hade ännu ej omfattat uppgörande av definitiva situationsplaner och ritningar. Emellertid hade på grundval av principskisser approximativa kostnadsberäkningar kunnat göras. Dessa kostnader redovisades liksom anläggningarnas principanvändning i en med särskild skrivelse i ämnet den 11 april 1942 överlämnad bilaga. Kostnaderna för de av nämnden föreslagna anläggnings- och utrustningsarbetena utgjorde sammanlagt 14,740,000 kronor, därav omkring 11,430,000 kronor för byggnader och fasta anläggningar, omkring 2,560,000 kronor för maskin- och övrig utrustning samt omkring 750,000 kronor för administration, flyttning, igångsättning, oförutsedda utgifter m. m.

Efter att ha lämnat en redogörelse för hur fabrikerens framtida driftsekonomi enligt verkstadsnämndens mening borde ordnas hemställde nämnden, bland annat, under hänvisning till vad sålunda och i övrigt anförts, att Kungl. Maj:t måtte godkänna de i nämndens skrivelse angivna principerna

för och omfattningen av nyanläggningar, anskaffningar och ombyggnader vid ifrågasatta fabriker ävensom ställa för ändamålet erforderliga medel, tillhoppa 17,140,000 kronor, till förfogande.

Vidare hemställde verkstadsnämnden i skrivelse den 28 maj 1942, till komplettering av de i förutnämnda skrivelse framlagda förslagen, att gasmaskfabriken måtte förflyttas från nuvarande lokaler och en ny anläggning för gasmasktillverkning uppföras antingen i anslutning till försvarsväsendets kemiska anstalt för en kostnad av omkring 590,000 kronor eller alternativt å annan plats för en kostnad av omkring 520,000 kronor.

I skrivelse den 7 december 1942 har verkstadsnämnden, som meddelat, att vissa ändringar i förut ifrågasatta utbyggnadsplaner måst vidtagas, beräknat kostnaderna för erforderliga om- och tillbyggnader jämte komplettering av maskinutrustningen till 20,845,000 kronor, däri inbegripet jämväl viss närmare angiven utredningskostnad å 150,000 kronor enligt följande fördelning.

A n l ä g g n i n g	Byggnads- kostnader	Kostnader för maskinanskaff- ning m. m.
Ammunitionsfabriken, Karlsborg	3,750,000	1,100,000
Ammunitionsfabriken, Karlstad	6,400,000	1,550,000
Åkers krutbruk	725,000	265,000
Rökmateriefabriken	300,000	50,000
Gasmaskfabriken	675,000	50,000
Karl Gustafs stads gevärsfaktori	115,000	90,000
Pjäshylsfabrik	2,050,000	475,000
Ammunitionsreservfabrik	3,150,000	100,000
	Summa kronor 17,165,000	3,680,000

Departementschefen har härefter anmält uppkommen fråga om dispositionen av de medel, som anvisats för den hittills vid ammunitionsfabrikens avdelning i Karlstad beslutade utbyggnaden.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att försvarsväsendets verkstadsnämnd nu framlagt ett flertalet nämnden underställda fabriker berörande utbyggnadsprogram, avseende såväl nyanläggningar som ombyggnads- respektive iståndsättningsarbeten å redan befintliga anläggningar. Till en del kan detta utbyggnadsprogram anses betingat redan av de erfarenheter verkstadsnämnden under sin hittillsvarande verksamhet vunnit rörande nödvändigheten att av driftsekonomiska skäl och ur säkerhetssynpunkt vidtaga moderniseringar vid de i många fall omoderna och ur brand-, explosions- och luftskyddssynpunkt riskabla anläggningarna. Vid bedömandet av omfattningen av det framlagda programmet måste vidare beaktas, att detsamma utgör en fortsättning av den utflyttning av ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg, varom beslut fattats av 1939 års lagtima riksdag och vilken utflyttning delvis påbörjats i och med färdigställandet av vissa anläggningar i Karlstad. Även om de nu antydda omständigheterna i och för sig betingat framläggandet av ett utbyggnadsprogram för fabriker i fråga, utgöra de emellertid icke ensamma grunden till den ifrågasatta utbyggnaden. Denna måste

nämligen ses mot bakgrunden jämväl av den planering rörande ammunitionsanskaffningen, för vilken statens krigsmaterielnämnd har att bära ansvaret. Härutinnan må följande framhållas.

Krigsmaterielnämndens planer rörande ammunitionsanskaffningen — hit hänföres även krut- och rökmaterietillverkningen — under krig bygga på den förutsättningen, att tillverkningen skall bedrivas dels vid de helt statliga, redan i fredstid verksamma fabriker, dels med anlitande av privatindustriens resurser, eventuellt efter omställande av dessa industriens produktionsapparat, dels ock vid vissa med bidrag av statsmedel uppförda, i privat regi drivna s. k. skuggfabriker. För privatindustriens medverkan till denna produktion ha planer utarbetats och äro alltjämt under utarbetande. Till grund för planerna för ammunitionsanskaffningens ordnande ligga vissa uppskattade behov.

Av det sagda framgår, att krigsmaterielnämnden vid upprättande av dessa planer räknat med att viss produktion skall ombesörjas av de rent statliga — under verkstadsnämnderna sorterande — ammunitionsfabrikerna. Vid bedömandet av storleken av denna produktion har uppenbarligen hänsyn måst tagas till å ena sidan ekonomiska skäl — bland annat måste den statliga investeringen hållas inom rimliga gränser — och å andra sidan privatindustriens möjligheter att genomföra den på densamma fallande anskaffningen. Man har därvid eftersträvat att i sort sett så avväga den på de statliga fabriker fallande delen, att dessa fabriker i fredstid kunna i det närmaste helt utnyttjas för produktion av de för förbrukning i fredstid erforderliga ammunitionseffekterna. Endast anläggandet av en statlig ammunitionereservfabrik och anskaffandet av viss reservutrustning kan sägas ligga vid sidan av den fredsmässiga produktionen.

För att de statliga ammunitionsfabrikerna skola mäktat genomföra de å dem fallande uppgifterna såväl i fred som under krig erfordras emellertid genomgripande moderniseringar i rationaliseringssyfte ävensom åtskilliga nyanläggningar.

Det nu framlagda utbyggnadsprogrammet, som upprättats i nära samarbete med krigsmaterielnämnden, är uppgjort från denna utgångspunkt och grundat på de sålunda upprättade anskaffningsplanerna. Att programmet utformats under hänsynstagande till den beslutade utflyttningen av ammunitionsfabriken å Marieberg är redan omnämnt.

De principer som uppställts beträffande utnyttjandet av de rent statliga ammunitionsfabrikerna för fyllandet av krigsbehovet av ammunition finner jag för min del kunna godtagas. Att de nödvändiggöra en omfattande utbyggnad och modernisering av fabriker torde vara uppenbart. Denna utbyggnad och modernisering bör givetvis samordnas med den tidigare beslutade utflyttningen av ammunitionsfabriken å Marieberg.

Jag har jämväl bibragts den uppfattningen, att den av verkstadsnämnden till uppförande föreslagna nybyggnaden för gasmaskfabriken bör komma till stånd ävensom att föreslagna utvidgnings- och moderniseringsåtgärder vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori äro ändamålsenliga. Pjäshylstillverkningen synes även böra ordnas enligt de av verkstadsnämnden angivna principerna.

Jag finner mig sålunda beredd att i princip tillstyrka det av verkstadsnämnden framlagda utbyggnadsprogrammet.

Vad härefter angår den närmare utformningen av utbyggnadsprogrammet synes mig detta i stort sett kunna godtagas. Till programmets alla enskildheter kan givetvis icke i detta sammanhang tagas definitiv ställning. På ett par punkter — ordnandet av pjäshylstillverkningen och anläggandet av ammunitionereservfabrik — föreligga för övrigt för närvarande icke slutliga förslag. Uppenbarligen kan även beträffande övriga anläggningar, alltefter-

som arbetena med genomförandet av utbyggnadsprogrammet fortskrida, anledning uppkomma att förorda i vissa hänseenden ändrade dispositioner. Det ligger emellertid i sakens natur, att ett utbyggnadsprogram av här ifrågakommande art måste i princip fastställas i ett sammanhang; en förändring av mer avgörande betydelse beträffande en fabrik inverkar på planerandet av en annan. Jag finner mig därför böra förorda, att det framlagda byggnadsprogrammet lägges till grund för medelsäskanden hos riksdagen. Jag förutsätter givetvis, att för ändamålet anvisade anslag skola få utnyttjas först sedan situationsplaner och definitiva kostnadsberäkningar underställts Kungl. Maj:t för godkännande. Därest i samband härmed avsteg från de nu företedda principförslagen befinnas erforderliga, torde Kungl. Maj:t böra äga rätt att inom ramen för anvisade medel och med iakttagande av att beräknade totalkostnader icke överskridas besluta om utbyggnadsprogrammets definitiva utformande.

I samband med den undan för undan skeende prövningen av ifrågakommande byggnadsåtgärder och maskinanskaffning böra givetvis alla möjligheter beaktas att nedbringa kostnaderna för utbyggnadsprogrammets realiserande. Särskilt i ett hänseende synas möjligheter till kostnadsbesparingar föreligga. Jag syftar på den omfattande tjänstebostadsbebyggelse, som av verkstadsnämnden föreslagits och av den inom försvarsväsendet verksamma bostadsutredningen, ehuru i begränsad omfattning, tillstyrkts. Särskild uppmärksamhet bör enligt min mening ägnas frågan om nödvändigheten att genomföra ett så omfattande bostadsanskaffningsprogram, och därvid böra jämväl beaktas möjligheterna att eventuellt ordna bebyggelsen i form av egna hem. Den utredning, som i dessa hänseenden erfordras, bör ankomma på den försvarets bostadsanskaffningsnämnd, som enligt i särskild proposition framlagt förslag bör inrättas.

Med dessa reservationer synas emellertid de av verkstadsnämnden framlagda kostnadsberäkningarna kunna läggas till grund för uppskattandet av medelsbehovet. Enligt verkstadsnämndens beräkningar erfordras ett belopp av tillhoppa 20,845,000 kronor, därav å byggnader belöpa 17,165,000 kronor och på maskinanskaffning 3,680,000 kronor. Kostnaderna för utbyggnadsprogrammets realiserande medföra sålunda medelsanvisning av betydande storleksordning. Jag vill emellertid här framhålla, att kostnaderna enligt vad jag inhämtat från verkstadsnämnden till inemot 9,000,000 kronor äro direkt hänförliga till den beslutade utflyttningen av Mariebergfabriken. Det förtjänar jämväl att framhållas, att därest det framlagda utbyggnadsprogrammet icke skulle genomföras nämnda utflyttning troligen skulle komma att draga större kostnader, vilka torde närma sig det belopp, som enligt vad jag inledningsvis anfört återstår av den ursprungligen till 17,100,000 kronor uppskattade kostnaden, eller omkring 12,200,000 kronor.

Emellertid torde vissa möjligheter föreligga att beträffande byggnadskostnaderna något nedbringa den medelsanvisning, som behöver äskas av riksdagen. Till en början torde sålunda det av verkstadsnämnden äskade beloppet i enlighet med förenämnda bostadsutrednings yttrande kunna minskas med 65,000 kronor. Av den redogörelse, som i det föregående lämnats rörande dispositionen av hittills av riksdagen för nybyggnad för ammunitionsfabriken anvisade medel, tillhoppa 4,292,900 kronor, framgår vidare, att — bortsett från maskinanskaffning — allenast 3,820,000 kronor disponerats. Av nämnda belopp utgöra enligt vad jag inhämtat omkring 265,000 kronor förskottsvis guldna expropriationskostnader, vilka enligt det med Karlstads stad ingångna avtalet slutligt skola gäldas av staden. En behållning av $(4,292,900 - 3,820,000 + 265,000 =)$ 737,900 kronor beräknas sålunda — bortsett från maskinanskaffning — föreligga å dessa medel. Därest riksdagen

gen icke har något att däremot erinra, är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t, att dessa medel må tagas i anspråk för det nu aktulla byggnadsprogrammet. Under samma förutsättning är det min mening förordad, att det anslag om 115,000 kronor, som av 1940 års lagtima riksdag (skrivelse nr 72) anvisats till uppförande av en administrationsbyggnad vid Åkers krutbruk men vilket anslag i avbidan å det slutliga utformandet av anläggningen i fråga ännu icke disponerats, må tagas i anspråk för den av verkstadsnämnden förordade utbyggnaden av bruket. Härefter skulle sålunda för utbyggnaden erfordras, såvitt avser byggnader, ett belopp av (17,165,000 — 65,000 — 737,900 — 115,000 =) 16,247,100 kronor eller i runt tal 16,250,000 kronor.

Å andra sidan torde det bliva nödvändigt att beräkna kostnaderna för maskinanskaffning m. m. något högre än det av verkstadsnämnden uppskattade beloppet. Medel torde nämligen i förevarande sammanhang böra äskas för bestridande av vissa kostnader för den hittills verkställda maskinanskaffningen m. m. för utbyggda etapper av ammunitionsfabriken i Karlstad. Dessa kostnader ha uppgått till 1,050,000 kronor. För ändamålet bör, såsom arméförvaltningens civila departement anført, lämpligen i första hand utnyttjas de medel som över driftbudgeten tagits i anspråk för uppförandet av Karlstadsfabriken. För bestridande av återstående kostnader (1,050,000 — 600,000 =) 450,000 kronor böra medel äskas av riksdagen. Det erforderliga beloppet för maskinanskaffning m. m. kommer då att uppgå till (3,680,000 + 450,000 =) 4,130,000 kronor.

I förevarande sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla det anmärkningsvärda i det sätt på vilket myndigheterna disponerat för Karlstadsfabrikens utbyggnad till förfogande ställda medel. Det vill synas som om vidtagna dispositionsåtgärder icke vare sig beträffande byggnadsarbeten eller i fråga om maskinanskaffning stå i överensstämmelse med de förutsättningar som statsmakterna utgått från vid medlens anvisande. Även om förutsättningarna för utbyggandet av fabriken ändrats av beredskapsskäl eller med hänsyn till det under utarbetande varande utbyggnadsprogrammet för ordnandet av verkstadsdriften i dess helhet hade det uppenbarligen ålegat myndigheterna att inhämta Kungl. Maj:ts medgivande till ändrad disposition av de anvisade medlen. Härvid har jag icke förbisett, att den förutnämnda explosionsolyckan i Bofors nödvändiggjort en ändrad användning av de till förfogande stående medlen.

Enligt vad jag ovan anført skulle för det av mig förordade utbyggnadsprogrammet erfordras (16,250,000 + 4,130,000 =) 20,380,000 kronor. Beträffande finansieringen av programmet får jag framhålla följande.

I den proposition, som det är min avsikt att inom den närmaste tiden föreslå Kungl. Maj:t att avlåta till riksdagen angående försvarsväsendets centrala förvaltning, ämnar jag förordad, att de fabriker, om vilka nu varit fråga, i förvaltningshänseende göras självförsörjande under en för dem gemensam förvaltningsmyndighet. Det är min avsikt att i samband därmed föreslå inrättande av en särskild fabriksfond. Sedan en dylik fond inrättats böra erforderliga medelsanvisningar ske såsom kapitalinvestering i densamma. Avskrivning av investerat kapital avses skola ske genom ersättning till särskilda för ändamålet upplagda förnyelsefonder.

Intill dess en dylik fabriksfond inrättats — detta torde knappast kunna ske förrän från och med budgetåret 1944/45 — bör för fabrikerne erforderlig medelsanvisning för byggnadsändamål liksom hittills ske såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond och avskrivning av det investerade kapitalet i vanlig ordning ske dels genom engångsavskrivning med 50 procent dels med en årlig avskrivning. Beträffande medelsanvisning för maskinanskaffning åter skulle denna med tillämpning av hittills gällande

principer ske över riksstatens driftbudget och anskaffningen således betraktas såsom i sin helhet från början avskriven. Det torde vara uppenbart, att, därest den nu förordade maskinanskaffningen vid fondens inrättande skall betraktas som i sin helhet avskriven, fondens ställning skulle bliva bättre än som motsvarade det faktiska läget. Det synes riktigare, att de effekter, som avses produceras med anlåtande av de nu anskaffade maskinerna, enligt de till grund för den nya fondens upprättande liggande principerna belastas med mot avsättningen till förnyelsefond svarande omkostnadspålägg. Detta syfte synes kunna nås genom att den nu erforderliga medelsanvisningen såvitt avser maskinanskaffningen sker över fonden för förslag till statsverket. Sedan fabriksfonden inrättats bör motsvarande belopp successivt återföras till förslagsfonden.

Beträffande avskrivningsbehovet för den av mig förordade kapitalinvesteringen i försvarsväsendets fastighetsfond, uppgående till 16,250,000 kronor, må följande framhållas. Enligt tillämpade principer skall denna investering omedelbart avskrivas till 50 procent, d. v. s. med 8,125,000 kronor. En betydande del av investeringen är att anse som en kostnad för den beslutade utflyttningen av Mariebergfabriken. Denna utflyttning skall till 50 procent bestridas med anlåtande av särskilda medel (nettoinkomsterna från den av Djurgårdskommissionen bedrivna exploateringen av försvarets andel i Marieberg—Konradsbergsområdet m. m.). Såsom tidigare framhållits äro av utbyggnadsprogrammets totalkostnader inemot 9,000,000 kronor direkt hänförliga till utflyttningen av Mariebergfabriken. Räknar man med att allenast dessa direkt till utflyttningen hänförliga kostnader skola finansieras med anlåtande av nämnda särskilda medel, skulle över driftbudgeten återstå att täcka (8,125,000—4,500,000 =) 3,625,000 kronor. Med hänsyn dels till att en del av totalkostnaderna måste anses betingade av ändrade dispositioner beträffande det ursprungliga utflyttningsprogrammet för Mariebergfabriken dels ock till att vissa av de förordade utbyggnadsarbetena äro av den art, att de böra komma till utförande vid sidan av den av 1942 års riksdag fastställda planen för försvarsväsendets fortsatta utbyggnad och organisation — jag tänker härvid närmast på ammunitionereservfabriken men även på vissa delar av pjäshylsfabriken — synes allenast en del av sistnämnda belopp, vilken jag uppskattat till 275,000 kronor, böra medräknas inom den för genomförandet av nämnda plan bestämda kostnadsramen för femårsperioden 1942/47.

Försvarsväsendets verkstadsnämnd har föreslagit, att medelsanvisningarna för utbyggnadsprogrammet fördelas med i det närmaste lika delar å budgetåren 1942/43 och 1943/44. För egen del finner jag icke troligt att utbyggnaden skall kunna igångsättas så snart, att något mer väsentligt medelsbehov skall behöva tillgodoses under innevarande budgetår. Jag förordar förty, att medelsäskandena å tilläggsstat för budgetåret 1942/43 begränsas till 2,000,000 kronor för byggnadsändamål och 2,500,000 kronor för maskinanskaffning. Resterande medel, 14,250,000 kronor respektive 1,630,000 kronor, torde böra äskas för budgetåret 1943/44. Jag torde framdeles lå framlägga förslag härutinnan.

Under förevarande punkt torde böra äskas det för innevarande budgetår för byggnadsverksamheten erforderliga anslaget.

I föreliggande proposition har Kungl. Maj:t framlagt förslag till nyanläggningar, ombyggnader och maskinanskaffning m. m. vid ett flertal försvarsväsendets verkstadsnämnd underställda fabriker. De föreslagna åtgärderna hava ansetts nödvändiga för uppfyllande av moderna tekniska och ekono-

miska krav samt de fordringar på tillverkningskapacitet, som uppställdes i 1942 års försvarsbeslut. Utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande särskilda handlingarna, vari närmare motivering lämnats för de olika fabrikerens utbyggnad m. m., har funnit det framlagda byggnadsprogrammet vara ur ovan angivna synpunkter ändamålsenligt och kan därför i princip tillstyrka detsamma.

Kostnaderna för programmets genomförande hava av departementschefen angivits till 16,250,000 kronor för byggnader och 4,130,000 kronor för maskinanskaffning. Såsom departementschefen framhållit komma sålunda medelsanvisningar av betydande storleksordning att erfordras för ifrågavarande ändamål. Att märka är emellertid, att av nämnda totalkostnad inemot 9,000,000 kronor äro att hänföra till fortsatt utbyggnad av den av riksdagen redan beslutade utflyttningen av Mariebergfabriken till Karlstad. För denna utflyttning har riksdagen tidigare anvisat medel. Av vad departementschefen anfört framgår, att myndigheterna förfogat över dessa medel på ett sätt som icke står i överensstämmelse med givna anvisningar. I likhet med departementschefen finner utskottet detta anmärkningsvärt. Med hänsyn till vad sålunda förekommit finner utskottet sig böra framhålla önskvärdheten av att i samband med dispositionsbeslut beträffande för den nu föreslagna utbyggnaden anvisade medel sådana bestämmelser meddelas, som på ett otvetydigt sätt klagöra för vederbörande myndighet, att omdispositioner av förekommen art icke få av myndigheten utan Kungl. Maj:ts medgivande vidtagas.

Departementschefen har förutsatt, att för utbyggnadsprogrammets genomförande anvisade anslag icke skola utnyttjas förrän situationsplaner och definitiva kostnadsberäkningar underställts Kungl. Maj:t för godkännande samt att, därest i samband därmed avsteg från de nu företedda principförslagen befinnas erforderliga, Kungl. Maj:t skall äga rätt att inom ramen för anvisade medel och med iakttagande av att beräknade totalkostnader icke överskridas besluta om byggnadsprogrammets definitiva utformande. Utskottet finner väl, att med hänsyn till utbyggnadsprogrammets omfattning och karaktär en sådan jämkningsrätt måste i viss utsträckning förefinnas för Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter emellertid, att ändringar av mer genomgripande art icke skola ifrågakomma utan att riksdagen beredes tillfälle taga ställning till frågan. Likaså förutsätter utskottet, att, därest Kungl. Maj:t beslutar jämkningar inom ramen för nu beräknade totalkostnader, dessa jämkningar icke äro av den art att de komma att medföra framtida krav på ofrånkomliga ytterligare medelsanvisningar.

Det framlagda byggnadsprogrammet innefattar en omfattande tjänstebostadsbebyggelse. Utskottet vill understryka departementschefens uttalande om att ytterligare utredning bör verkställas för att utröna om det är nödvändigt att realisera detta program. Att vid denna utredning bör undersökas möjligheterna att ordna bostadsbebyggelsen i form av egna hem finner utskottet välbetänkt.

I övrigt får utskottet framhålla, att de i ärendet företedda kostnadsberäkningarna icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet förutsätter

emellertid, att med hänsyn till utbyggnadsprogrammets omfattning och karaktär särskild uppmärksamhet ägnas frågan om möjligheterna att nedbringa kostnaderna utan eftersättande av kraven på ändamålsenlighet och effektivitet.

Vad departementschefen anfört och föreslagit i fråga om finansieringen av utbyggnadsprogrammet har icke givit utskottet anledning till erinran. Kungl. Maj:t har föreslagit, att för ändamålet å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår anvisas 2,000,000 kronor för byggnadsändamål och 2,500,000 kronor för maskinanskaffning. Dessa belopp tillstyrkas av utskottet. Beträffande sistnämnda medelsanvisning kommer utskottet att göra hemställan nedan under punkt 2:o).

Under återopande av det anförda får utskottet med avseende å nu förevarande punkt hemställa,

att riksdagen må till *Utbyggnad av vissa fabriker och anläggningar* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

2:o) **Anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar.** Under hänvisning till vad utskottet ovan under punkt 1:o) anfört, får utskottet med avseende å Kungl. Maj:ts förevarande förslag (punkt 6, sid. 64) hemställa,

att riksdagen må till *Anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor.

Stockholm den 11 juni 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Torsten Ström, Lindström, Bäcklund, Carlström, Åqvist, Gillström, von Heland, och Sundberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Skoglund* i Dovers-torp, *Ward, Hansson* i Rubbestad, *Persson* i Tidaholm, *Bergström, Mårtensson, Nilsson* i Steneberg, *Lindholm, Eriksson* i Frägsta och *Olsson* i Kullenbergstorp.

Reservation

vid punkten 1:o) (Utbyggnad av vissa fabriker och anläggningar) av herr *Mårtensson*.
